

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

דבר העורך

דיו כְּתוּבָה עַל נֵר חָדָשׁ

תקציר סדרת הגיליונות בנושא מצות תלמוד תורה; נושא הגיליון הראשון בסדרה (מספר 392). 'גדר חיוב האב ללמד את בנו תורה'. נושא הגיליון השני בסדרה (מספר 393). 'בן חמש שנים למקרא'. נושא הגיליון השלישי בסדרה (מספר 394). 'מנהג תלמודי התורה בזמננו'. נושא הגיליון הנוכחי הרביעי בסדרה (מספר 395) 'פולמוס החיידרים בזמננו'.

האב חייב מדאורייתא ללמד את בנו תורה, ונלמד מהפסוק (דברים פרק יא פסוק יט) וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, כל אדם רוצה לקיים כראוי את חיובו, אך המציאות היא שלא שייך לקיים זאת לבד, ולכן תקנו חכמי ישראל החל מזמן יהושע בן נמלא מוסדות לימוד של מלמדי תינוקות, והקיום בפועל מתקיים על ידי שהאב שולח את בנו מגיל קטן לתלמוד תורה ולישיבה.

בנוסף למצוה ללמד את בנו תורה, יש מצוה דרבנן לחנכו לקיום כל התורה, ולהחדיר בלבו אהבת תורה ויראת שמים. כלשון הפסוק (משלי פרק כב פסוק ו) חֲנֻךְ לְעֵצֶךָ עַל פִּי יָדְכָוֶה גַם פִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה. ולגבי אברהם איבנו כתוב בפסוק (בראשית פרק יח פסוק יט) פִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשַׁךְ יֶצְהָרֶךָ אֶת בְּנִי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו.

על דברי הגמרא (בבא בתרא דף כא.) 'ברם זכור אותו האיש לטוב', מבאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל (פחד יצחק שבועות, בסוף הכרך המאמר היחסון בידידש, מאמר בענין לימוד תש"ר, עמוד רלט), הלשון 'ברם' משמע שיש חיסרון וירידה בדרגה הקודמת מחמת האילוץ לתקן תלמודי תורה, שעד זרות אלו האבות היו מלמדים את הבנים תורה בדוקא, ואפילו אבות שלא ידעו ללמוד, והיה בזה מעלה גדולה כי כך האב מנחיל לבנו דרך חיים, שהצורה של החיים של עם ישראל זה לימוד תורה.

לעומת זאת בתקופת המלמדי תינוקות, בבית יש אכילה שתיה ולינה, ולימוד תורה מתקיים אצל המלמד, וזו ירידה משמעותית בהנחת החינוך לילדי ישראל, ולכן רק כאשר לא היתה ברירה, הפרו תורתך ותיקנו להושיב מלמדי תינוקות, שלא תשתכח תורה מיראל.

וניתן להוסיף על דבריו, שאת ליל הסדר השאירו להורים לקיים מצות הַהֲדָתָה לְבִנְךָ ולא העבירוהו למלמדי תינוקות.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'פולמוס החיידרים'

תּוֹרָה צְוָה לָנו מִשָּׁה

הבהרה: שורש הפולמוס כיצד שיטת הלימוד הנכונה ללמד את הילדים בחיידר יש בהם שאלות רבות, כפי שיפורט חלקם להלן. חשוב להבהיר שאין בכוונת המאמר לצדד לדעה כלשהי בענין, בפרט בנושא מורכב ועדין של שיטות לימוד תש"ר שמסור אך ורק לגדולי ופוסקי הדור שליט"א וכפי שיובא קצת מדבריהם להלן, ויש בו שיקולים בהלכה, השקפה, חינוך, מסורת, ועוד. וכל אחד ינהג כפי דעת רבותיו, כמו שאמרו חז"ל עשה לך רב. ומטרת המאמר להעלות את הנושא, וללבן את חלק מהנקודות עם מקצת מצדדי הענין.

1. פולמוס שיטות הלימוד!

נושא ראשון - גיל: באיזה גיל להתחיל משניות, ובאיזה גיל גמרא. האם לקיים את המשנה ככתבה וכלשונה

ללמוד וללמד

מפי ד"ר יתקיים העומק
שעור מיוחד בנושא
התלמוד הגדול
לכנים ביננו?

השקפה ייחודית על הנושאים הנוגעים ללימוד תורה ויראת שמים, וכן על חשיבותם של החיידרים והמשנה בכתביהם. מציאת הפתרון לבעיות הלכתיות הקשורות בלימוד תורה. פירוט על חשיבותה של המשנה ופירוט על חשיבותה של הלכה גדולה.

השקפה ייחודית על הנושאים הנוגעים ללימוד תורה ויראת שמים, וכן על חשיבותם של החיידרים והמשנה בכתביהם. מציאת הפתרון לבעיות הלכתיות הקשורות בלימוד תורה.

ביום חמישי כ' אייר התקיים שיעור בנושא לימוד התורה לבנו מפי הג"ר גרשון מלצר שליט"א. א"ה ביום חמישי כ"ז אייר יתקיים עוד שיעורים באותו נושא מפי הג"ר מאיר ויסמן שליט"א והג"ר נתן רוטמן שליט"א. שמענו ותחי שמעכם.

בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן חמש עשרה לגמרא, או לדעת עדיף להקדים את תחילת לימוד הגמרא כמה שאפשר, כמנהג ישראל מדורי דורות.

נושא שני - קדימה: האם צריך להתחיל קצת חומש, נביא ומשנה, ולהתקדם מיד לגמרא, בשביל לחדד את הראש וליישר את השכל, ולהשלים את שאר התנ"ך והמשניות בשנים מאוחרות יותר. או ללמוד לפי הסדר את כל התנ"ך והמשניות כראוי בשינון הדק היטב, ורק אחר כך להתחיל גמרא כפי הסדר - כדי שידעו את הבסיס חזק. או לפחות, להשקיע במקביל ללימוד הגמרא, לסיים לימוד נ"ך ומשניות.

נושא שלישי - גירסא: האם צריך לדעת את כל המקרא היטב כמעט בעל פה - כלשון הגר"א באיגרת, ורק אז להמשיך ללימוד המשנה והגמ', או שמספיק מה שלמדו והבינו את הפסוקים, אפילו שבסוף לא יודעים, והעיקר להתקדם ללימוד הגמ'.

נושא רביעי - למדן: יש טוענים שאם נשקיע בגירסא נקבל ידע ונפסיד את המלדן, כי הילד לא מתרגל לחשוב בשנים הקריטיות של ההתפתחות, אם יתחיל לחשוב רק בגיל מאוחר יותר כאשר מקבל את כח הסברה, יהיה פחות למדן מחבריו בישיבה שלמדו בשיטה הישנה. וצריך ללמד את הילד ששינון ללא הבנה אין בו תועלת, כי לימוד בלי הבנה אינו לימוד, ולכן צריך להשקיע תכף ומיד בהבנה.

מאידך יש טוענים שאדרבה המציאות תוכיח שהתיאוריה מופרכת ביסודה, שגם המשקיעים הרבה בשינון וחזרה, הם למדנים לא פחות מאחרים, ואדרבה הידיעות מסייעות להם להבין היטב את העניין. והשינון מכניס היטב את התנ"ך לזכרון למען יעמדו ימים רבים.

נושא חמישי - טעמי המקרא/טייטש: האם צריך לתת דגש על לימוד המקרא עם טעמי המקרא. כדי שידעו היטב את תורת השם בבחינת 'שימה בפיהם', וכך זוכרים היטב את הפסוקים, וידעו את התורה כצורתה וכנתינתה מסיני כמבואר בגמ' קידושין ונדרים שכן היו לומדים, וכצורת קריאת תורה בבית הכנסת, וכל הטעון הסבר המלמד יבהיר, כדי שייבנו את הפסוק.

או שהעיקר בלימוד המקרא, הוא דוקא לימוד עם טייטש על פי פירוש רש"י כדי שיהיה הבנה של תוכן המילים, ולא כל כך חשוב להניח את הדגש שידעו בדיוק את טעמי המקרא, כי רק בעבר שלא היה ניקוד, לכן הטעמים היו מרכיב חיוני בהבנה, אבל כיום השכל מודפס ומנוקד, אין חשיבות להשקיע הרבה בטעמים.

2. שיטת עץ חיים

שיטת בריסק: החיידר בבריסק נפתח בשנת תרנ"ו ומנה מאות תלמידים ובשנות השיא מעל 1200 תלמידים, והתנהל על ידי הגר"ח מבריסק זצ"ל, וחדל מלפעול במלחמת העולם הראשונה. בשנת תרע"ט החיידר נוסד מחדש על ידי בנו הגר"ח מבריסק זצ"ל, שהנחה את סדר הלימוד בו. והעיד הגר"ד סולביצ'יק זצ"ל שבחיידר בבריסק לא לימדו משניות ונביא אלא חומש וגמרא, וכך נהגו גם בת"ת עץ חיים, אך הגר"ח זכר מלמד פרטי לבניו שילמד עמם משניות, ואמר שילד שלומד משניות יהיה לו תועלת גדולה וביסס גדול ללימוד הגמרא (הרב מבריסק

חלק א עמוד 226, חלק ג עמוד 165-166).

בתלמוד תורה עץ חיים בירושלים, הנהיגו את שיטת הלימוד כמו שיטת החיידר בבריסק, ובעקבותיהם הנהיגו כך הרבה חיידרים כמו ת"ת מאה שערים, ללמוד גמרא מגיל 7, וללא לימוד משניות ונביא כסדר, ובשנים המאוחרות הכניסו בת"ת עץ חיים לימוד של חלק מנ"ך ומשניות.

והורה הגר"ח מבריסק זצ"ל (עובדות והנהגות לבית בריסק חלק ג עמוד קמז) לנהל ת"ת תשב"ר בבני ברק הגר"ר משה הלוי זצ"ל, כשהגיע להתייעץ לאחר פטירת החזון איש, איזה סדר לימוד להנהיג בתלמוד תורה, והשיב, ללמד כמו שמלמדים בעץ חיים בלי לשנות, ולא להוסיף שום לימוד זר שלא שמענו עד הנה. וכן הורה למייסדי ת"ת קמניץ ללמד כמו שמלמדים בעץ חיים, בלי שינויים והוספות חדשות. והוסיפו על פי דרכו שאין קושיא כלל מדוע לא מקיימים את המשנה באבות, משום שכן נהגו במשך הדורות, וכן נהגו בבריסק וכן המשיכו בעץ חיים, ובודאי נהגו כדיון.

שיטה זו מבוססת על מה שכתב הש"ך (סימן רמה ס"ק ה), להצדיק את המנהג להתחיל גמרא הכי מהר שאפשר. וכפי שכתב החתם סופר (דרשות חלק א עמוד קיב: תורת משה פרשת בשלח), שרבותינו הפכו את דרך הלימוד, ללמד קודם את הנערים גמרא ואח"כ השלים את לימוד התנ"ך, בגלל שלימוד הפשוט של המקרא בלי דרשת חז"ל גורם להפסד הדעות, ולכן קודם הדגישו בתורה שבעל פה לדעת את המסורת והדרשות, וכך ניבדל מהעמים ומחכופרים למיניהם. ומביא את הגמ' (ברכות דף כח:): מנעו בניכם מן הגיון, שזה הולך על המקרא, ואותם שהפכו את הסדר, אין אחד מבניהם שלא יצא מודת, ואין אחד מהם חפץ בלימוד ש"ס ובהוראת היתר ואיסור כלל.

מיד גמרא: לדעת החזון איש (מעשה איש חלק ו עמוד נז) במענה לחיידר שרצו להנהיג ללמוד יותר משניות לפני שמתחילים גמרא כדרך המהר"ל, השיב 'כמה שיותר מהר ללמוד גמרא'.

וכתב בספר **תורת הנפש** (להג"ר יוסף אברהם וולף עמוד

תמונה מכתה בחיידר בבריסק פורסמה בספר על הגר"ד סולביצ'יק זצ"ל - התמונה מארכיונו של הרב הגאון רבי שמעון יוסף מלר שליט"א מחבר הספרים על "בית בריסק" ו"ישיבת חברון"

קפ"ח ארזות ט"ז קני"ט

כח התפילה: כתב המשנה ברורה (סימן מז ס"ק י, סימן קכב ס"ק ח) ויסודו **בחי אדם** (חלק א כלל כד סעיף יט) נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופגנתו, ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרע זרעו, ושיהיה כל יוצאי חלציו עובדי השם באמת, ושלא ימצא חס ושולם פסול בזרעו. ותמיד תהיה תפלת האב והאם שגורה בפייהם להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות ויכוין מאוד בברכת האבה רבה ובברכת התורה בשעה שאומרים ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה.

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק גר מצוה אות קלב), וביותר צריך זירוז להתפלל שיהיה לו זרע כשר עד עולם ואגב כל צרכיהם וזיווגם, מה' יצא הדבר. ולבי אומר, שעת רצון לתפילה זו בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בניו לה' אלהינו.

כעין זה כותב **בפלא יועץ** (ערך עצרת), ומה טוב דבר בעתו לשפוך נפשו בימים האלה ובזמן הזה, שיזכה הוא ובניו לכתרה של תורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

בשבת: כאשר חל ערב ראש חודש סיון בשבת, כמו השנה שנת תשפ"ג, נחלקו הפוסקים (דור המלקטים שבת חלק ב עמוד 919-920) האם מותר לומר תפילת השל"ה בשבת קודש.

אסור: לדעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (אשי ישראל פרק לו הערה סג), והגר"ר שריה דבליצקי זצ"ל (אסיפת יצחק כ סימן תשס"ו) אין לאומרה בשבת, והוסיף הגר"ח קודם שלא צריך דוקא בערב ר"ח, ורק בהרהור מותר בשבת. ולדעת הגר"י יוסף ליברמן זצ"ל (משנת יוסף חלק ט סימן קכו), ונטעי גבריאל (שבועות פרק א הערה י"ד גם, הערה כח) יאמרנה ביום חמישי כאשר אומרים סדר יו"כ קטן מוקדם.

מוותר: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש או"ח חלק ג פרק סה אות יז), וקובץ הלכות (שבת חלק א פרק טו סעיף יח), והגר"ר משה שטרנבוך שליט"א (קונטרס דבר השבת הערה ג), והגר"ר בעלסקי זצ"ל, והפסקי תשובות (סימן רפח אות ז), מותר לאומרה בשבת. והוסיף הגר"ש שידלג את הבקשה על פרנסה.

ספק: לדעת הגר"א אביגדר נבנצל שליט"א (אסיפת יצחק ט סימן תשס"ו), צ"ע אם מותר בשבת. ולדעת הגר"א אפרים גרינבלט זצ"ל (אסיפת יצחק כב סימן תשס"א), רבי פסול מתיריים ויש מחמירים.

לדעת הגר"א מ"מ שך זצ"ל (עדות הגר"ר מאיר ויסברגר זצ"ל והגר"ר משה אינהונן שליט"א) למנהלי תלמוד תורה ברכת יעקב בפתח תקוה, שאינו יודע מה היא השיטה הנכונה בלימוד תשב"ד, אבל מייסדי עץ חיים ידעו, הלא הם הגר"ח זוננפלד זצ"ל והגר"ש סלנט זצ"ל, ויעתיקו מהם את סדרי הלימוד, וכך עשו בפועל. ולגבי לימוד חשבון ועברית זה צריך להיות ברמה לימודית כמו בלימודי קודש, והמלמדים צריכים להיות על רמה.

לדעת הגר"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק ב סימן תנז) הסיבה שלא נהגו ללמוד כל התנ"ך בתלמוד תורה קודם התחלת לימוד גמרא, כי לימוד תנ"ך כפשוטו עלול לגשם חס ושולם הנהגות הקב"ה עם ישראל, וקשה יותר ללמוד תנ"ך, מללמוד סוגיא עמוקה בש"ס.

לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (בנתיבות ההלכה קובץ מט עמוד 973) צריך להתחיל ללמד גמרא בגיל צעיר כמנהג החדשים הישנים, ולא כמנהג החדשים שמתחילים בגיל מאוחר יותר. עוד הורה שאין עיקר הכוונת תלמידי תשב"ד לשינון משניות בעל פה, אלא עיקר הדרכתם צריכה להיות להבין דברי חז"ל הקדושים לפי יכולתם ואח"כ לחזור ולשנות פרקים ולחזור על לימודם.

3. שיטת זילברמן

כדברי המשנה: הגר"ר יצחק שלמה זילברמן זצ"ל הקים את תלמוד תורה "אדרת אליהו" בירושלים שבין החומות, כפשיטות דברי המשנה (סוטה פרק ה משנה כא) בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, ובן חמש עשרה לתלמוד, ועל פי מה שהנהיג הגר"א (כמבואר בהקדמת בני הגר"א לשו"ע, ובביאור ד"ר כמה אגדות, ובעוד מקומות) ללמוד

קסה, (צטט) שמע מגדולי הדור ובכללם מרן החזו"א והגר"ז מבריסק שבזמננו צריך להתחיל את לימוד הגמ' במקודם, ואמר החזו"א שכיום הלימוד מנוערים ועד שיבה חדל להיות נחלת רוב עמנו בעוונותינו הרבים, עלינו להקדים את עומק הלימוד של התלמוד לעומת סדריהם של הדורות הראשונים. והמשנה בן חמש למקרא וכו' מדברת בשנים כתיקון שהדבר היה בידי האב ובידי בית דין לסדר את צורת הלימוד עד גיל מבוגר, אבל בתקופת הרדיפות שאין אפשרות לתכנון שלם של סדר הלימוד, המשנה לא דיברה על זה, וזה בין ברדיפות הגוף ובין ברדיפות הנפש.

חומש וקצת נביא: לדעת הסטייפלער זצ"ל (אשכבתיה דרבי חלק ב עמוד קלה) המנהג הוא שלא ללמוד את כל התנ"ך בתחילה, אלא רק חמשה חומשי תורה, ובנביאים יהושע שופטים שמואל מלכים. ולענין שאר ספרי תנ"ך סומכים על כך שהתלמוד בבלי בלול ממקרא משנה ותלמוד, והטעם למנהג משום שבזמננו יש רח"ל כאלו שחלמדים תנ"ך בשביל לימוד ממנו מליצות לשוניות. והוסיף שבזמננו כשהיה ילד, מיד כאשר הילד ידע היטב את פרשת משפטים, כבר התחילו ללמוד גמרא, ולא המתינו שילמד קודם משניות.

לדעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (עדות השואל לרבני הילכתא) במענה לחיידר שרצו לשנות את שיטת הלימוד לשיטת זכרו' שמתמקדת בשינון וזכירה, ואמר על עצמו שלמד בחיידר (מרכז בני ברק' שלמדו שם גריל, ויצאו משם תלמידי חכמים גדולים ביותר, אז למה לשנות, הרי חז"ל כבר אמרו כל המשנה ידו על התחנותה.

בישיבה קטנה וישיבה גדולה של קהילת אדרת אליהו במסגרת המשך לשיטה. יודעי דבר אומרים שאת לימוד המשניות בחיידרים גם כן רוב זילברמן זצ"ל הכניס, כאשר הוא הקים את ת"ת בנימיץ, והכל בחיידרים אחריו.

ומבואר בגמ' (שבת דף סג.) 'ליגמר איניש והדר ליסבר'. ופירש רש"י (ד"ה דליגמר) לגרום שמעתא מרביה, ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה. הרי שיש תועלת בגריסת הדברים בשינון ללא הבנת עומק הדברים, ומספיק בהבנה הבסיסית, ולכן צריך לעודד בתלמודי התורה את הלימוד והשינון של המילים בלי ההבנה לעומק, בתנ"ך ובמשניות בניגון, משום שאופן לימוד כזה נחשב 'הבל פה של תינוקות של בית רבן', ג'ירסא דינקותא, 'מקרי דרדקי', שימה בפיהם, וכך גם ילדים שאין להם רמה גבוהה יוכלו ללמוד היטב בשיטתו. לפי שיטה זו צריך תחילה ללמוד את התורה בשינון, ורק אחר כך לעסוק בהבנת עומק הנלמד.

והשמחה של הילדים בשיטה זו גדולה, כאשר הם מלאים סיפוק מהידע המופלג שמקבלים, ולומדים על פי טבעם שהמוח של הילד כל זמן שלא התבגר עדיין לא בנוי לעומס של הבנה בספרות עמוקות, כי אם לשינון הלימוד, וזה הזמן המתאים ביותר ליהודי ללמוד מקרא ומשנה.

4. שיטת זכרו

זְכָרו תּוֹרַת מֹשֶׁה עִבְדִּי: לפני 29 שנה נוסדה 'שיטת זכרו' על ידי הגר"ר משה קלצקין שליט"א והגר"ר אברהם מנדלזון שליט"א, כגורסה מתונה של שיטת זילברמן. עקרונות השיטה הם לימוד בהספק גבוה, שינון מרובה של התנ"ך והמשניות, בהקפדה גדולה על הבנת הנלמד, בדגש על ניצול זמן גבוה במיוחד, ומתחילים לימוד משנה בכיתה ד' בגיל 11 בערך, וגמרא בכיתה ו' בגיל 11 בערך, כדי שיוכלו להשתלב בקלות בשיבות רגילות. בשנים האחרונות השיטה צוברת תאוצה כאשר עשרות חיידרים ברחבי העולם מצטרפים לשיטה, ליטאי חסידי ירושלמי וספרדי, בארץ ובחו"ל.

לדעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (מוסף שבת קודש פרשת וישב תשע"ט, בזאת תבחנו עמוד רצו הערה לג, אגרת הגר"א עם פניני הגרא"ל) כפי שהעיד בשמו המפקח הגר"ר צבי מנדלסון שליט"א, שהגרא"ל זיהה בחשיבות שיטת זכרו לגדל דורות של ת"ח השולטים במקרא ובמשנה, וגם לימוד הגמרא יהיה יותר קנוי בנפשם, והוא התעניין בפרטי השיטה וגם בחן את התלמידים עם דגש על ההבנה, והתפעל מכך שהם שולטים בכל מה שלמדו, ועודד לפתוח תלמודי תורה בשיטה זו, כי הם יודעים מצוין ולומדים היטב חומש ומשניות, וכן הורה להעדיף חיידר של זכרו על פני חיידר קרוב לבית, למרות שבאופן כללי העדיף חיידר קרוב לבית. והוסיף הגרא"ל, שבאמת היינו צריכים לצאת לרחובות ולרקוד על כך שהילדים יודעים באופן ברור ובהיר כל כך

עם הילדים כל המקרא עם הטעמים, ובחזרות מרובות עד שידעו כמעט בעל פה (אגרת הגר"א), ולימוד ששה סדרי משנה עם הרבה חזרות ושינון בעל פה (קונטרס ושונתם לבנין. פינת יקרת גיליון 1).

וכדעת הב"ח המהר"ל, השל"ה, העיב"ץ, ווי העמודים, תולדות אדם, ר' ירוחם ממיר מנוחה וקדושה (לתלמיד הגר"ח מוולז'ין שער התורה סימנים ב ה), ועוד, ע"פ דברי חז"ל בסדר הלימוד הוא: מקרא, ואחריו משנה, ואחריו תלמוד, ואין לשנותו (סוטה דף מד. מסכת סופרים פרק טו הלכה כ ט. ועוד).

וכתב בפלפולא חריפתא (מחבר תוס' יום טוב ועוד ספרים, בהקדמה לפני פסקי הרא"ש למסכת ברכות), מכיון שבמבואר בחז"ל שלא ידלו האדם ממשנה לגמרא, צריך לסיים קודם משנה ואחר כך ללמוד גמ' ולא לשבש את הסדר הנכון.

הרב זילברמן כותב (במכתבו שנדפס בפינת יקרת חלק ו עמוד ה) שהגר"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל הודריך אותו והשאיר את בנוי בבית וללמוד איתם כל כ"ד כתבי הקודש, כמבואר בשו"ע ולגמור איתם את כל המשנה והתוספתא, ואח"כ ללמוד גמ'. והסטייפלער זצ"ל תמך בת"ת במכתב המלצה ובתרומה מפני "שעושים כדיו", וכן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל תמך בת"ת ואמר שמכיר העניינים מקרוב והמליץ לשלוח לשם.

לגבי הטענה של מנהג ישראל והוראות גדולי הדורות, ביאר הגר"ר יום טוב זילברמן שליט"א (לרבני הילכתא), שהסיבה שלא השקיעו בעבר בלימוד תנ"ך היה בגלל נגע ההשכלה ולכן למדו רק כמה פרשיות חומש, והיא השקיעו בשינון המשניות כי היו טורדים במדורות וגירושים, גזירות ורדיפות, ומיהרו ללמד גמרא, שהוא היסוד והעיקר כי מי שאין לו גישה לתלמוד יהיה עם הארץ גמור, ועשך כן שלא תשתכח תורה מישראל, וכעין מש"כ התוס' (קידושין מא:): "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותנו אפי' קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא שמה לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם".

בהמשך, נולד גם החשש מהשפעת המשכילים (כפי שהובא לעיל דברי החזו"א והסטייפלער שזה הטעם שלא לימדו תנ"ך), אבל כיום שנגע ההשכלה כמעט שאינו קיים, וניסיונות היצר הרע מתמקדים בעיקר במתירנות ולא בהסברים מלומדים של המשכילים, וברוך ד' הלימוד נהפך לנחלת הכלל עד זקנה ושיבה והרחיב ד' לנו ופרינו בארץ ויש אלפי מוסדות מתנוססים לתפארה, שפיר אפשר להחזיר עטרה ליושנה, ולהשקיע בלימוד התנ"ך כמה שנים כהוראת הגר"א על פי דברי חז"ל.

רוב התלמידים שולומדים בשיטת זילברמן, ממשכים

את כל חמשה חומשי תורה.

והעיד בנו הג"ר **משה שטיינמן שליט"א** שמכל מקום היה דעתו שצריך תלמודי תורה מכל הסוגים, כדי שכל אחד יוכל ללמוד במקום שליבו חפץ ומתאים לפי טבעו. והרבה ילדים יש להם תועלת גדולה מהשיטה הזאת. אך יש ילדים שקשה להם ללמוד בדרך זו שלא עומדים בקצב של ההספק המרובה.

יש מכתב (מתאריך יג ניסן תשנ"ט) הסכמה לחיידר בשיטת ז'כר'ו מאת ראשי ישיבת ליקווד - הג"ר **אריה מלכיאל קוטלר שליט"א**, הג"ר **ירוחם אלשין שליט"א**, הג"ר **דוד צבי שוסטאל שליט"א**, הג"ר **ישראל צבי ניומאן שליט"א**, והמסגיח הגה"צ **רבי מתתיהו חיים סלומון שליט"א**, והצטרף למכתב ראש ישיבת תורה ודעת הג"ר **אברהם יעקב הכהן פאס זצ"ל**, וגדולי ארץ ישראל הג"ר **אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל** והג"ר **מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל**, בו הם מעודדים את הקמת התלמוד תורה בליקווד על פי שיטת זכרו שמקיימים את דברי רש"י בקידושין שיהיו דברי תורה מחוודדים בפני חזר חזר עליהם ובדוק בעומקם, ורואים הצלחה גדולה בלימודם.

וכן יש מכתב מתאריך (ד טבת תשמ"ב) מאת הג"ר **יעקב קמנצקי זצ"ל** בו הוא מתפעל מהתרשמותו מהתלמידים בתלמוד תורה הדר ציון בירושלים שזה אחד המקומות המיוחדים בעולמנו שיש חזר חזר עליהם וביד רבן ידיעה רחבה במקרא ובמשנה.

5. שיטת תורת אמת

שיטת ההספק: בשנת תשכ"א נוסד בבני ברק ת"ת תורת אמת על פי שיטת המהר"ל, על ידי הג"ר **חיים פרידלנדר זצ"ל** בהסכמת ה**הסטיפלער זצ"ל** (מסילות חיים בחינוך). ואמר הגר"ח פרידלנדר (עדות בנו הג"ר אליהו לרבי הילכתא) שהמניע שלו להקים כזה חיידר היה עשרים שנה קודם, כשראה בישיבת לומז'ה את האחים הג"ר **יעקב אדלשטיין זצ"ל** ויבדלחט"א הג"ר **גרשון אדלשטיין שליט"א**, שהגיעו לישיבה לאחר שאביהם למד איתם את כל הש"ס ושלתו בש"ס היטב, ותוך תקופה קצרה הם היו במזרח של ישיבת לומז'ה, ובכך הוא ראה מה התועלת של ריבוי הידיעות. והוסיף הג"ר אליהו שראשי ישיבות מעידים שרואים בחוש, שהבחורים עם ריבוי הידיעות, הוא חזק יותר בלימוד בישיבה.

מתון: כעין זה ישנם מוסדות שמשלבים גם שיטת זכרו וגם מה שעושים בחזרים הרגילים, העקרון הוא ניצול זמן ללמוד כמה שיותר בגירסא דינקותא, בדגש על צורת לימוד שגורמת לילדים גם לגרוס הרבה פעמים את החומר וגם להבין היטב כדי שישאר חזק בלבם לכל החיים.

עד אמצע כחה ד' גומרים חמישה חומשי תורה עם הרבה חזרות והבנה מצוינת, בתחילת כחה ד' מתחילים משנה ושוב הבנה מצוינת בשילוב חזרות בגירסא ברמה שהילדים מהלימוד בכתה יודעים את המשנה כמעט בע"פ, וכל שבוע יש מבחנים בכל הכתות לבדוק את רמת ההבנה. כשמגיעים לגמרא לומדים רגיל כמו בכל החדרים.

6. מאמר החכם

נצטט מספר מילות שנאמרו בנושא מפי הרבנים **הגאונים שליט"א** (לרבני הילכתא);

לפי טבעו: ברור לכל מי שדרך על מפתח החינוך, שהמציאות משתנית כל הזמן, ולא הרי נפשות של הילדים כיום, כמו הנפשות שהיו לפני עשרות שנים, ולא הרי חיידר אחד מבשנה, ולא זדמה ילד אחד לחבירו כשם שאין פרצופיהן שוים, כך אין דעותיהם שוות, וצריך תכמה ותבונה רבה כיצד לבנות כל חיידר כדי שיהיה תועלת לתלמידים.

ובאמת כל השיטות נכונות שהרי לכל שיטה יש גדולי ישראל שתמכו בה, אלו ואלו דברי אלקים חיים, והעיקרון היסודי שצריך להיות שהילד יהיה לו חשק וסיפוק בלימוד בחיידר, והמסקנה המתבקשת הציבור גדול ויש כמה סוגי מסגרות, באופן שיהיה לכל אחד כפי טבעו, ומוטל על כל אב לדאוג לבנו את צורת הלימוד שמתאימה לו לפי תכונות נפשו, בכדי לקיים כראוי את מצות וּלְפַדְתֶּם אֶתְּם אֶת בְּנֵיכֶם, ויבחר לו את המוסד החינוכי הנכון עבורו, וכמו כן במידת הצורך להוסיף בלימודים מחוץ למסגרת של החיידר.

עיקר הטעם של השיטה הישנה שלא רוצים לשנות, מתבסס על הנימוק שאם ישימו את הדגש על ההספק לא יצליחו להבין היטב, אבל אם ריבוי ההספק אינו על החשבון ההבנה, אין הכי נמי שטובים השנים מן האחד.

מסגרת לימודית: במצב הנתון כיום, מסגרת של חיידר שמועד לכלל הציבור ולמאות תלמידים כאחד, שישנם תלמידים רבים בכל כיתה, בהכרח שיתקינו בו תכנית לימודים שמתאימה לממוצע של הילדים, ונוצר מצב מוכרח של הלימוד הנבחר ללמד את הילדים, אינו מתאים בדיוק לכל התלמידים, כי מלמדים כפי הממוצע של רוב התלמידים, וכאשר יש ילדים מוכשרים יותר מהממוצע או חלשים פחות מהממוצע, צריכים ההורים לשים לב להשלים להם את הפערים.

7. חומש על הסדר

סדר הפרשיות: יש עוד נושא, האם ללמוד חומש לפי סדר פרשת השבוע (כפי שנהוג בהרבה חיידרים במקהלות החסידים), או ללמוד חומש לפי סדר ההתקדמות וההספק ללא קשר לפרשת השבוע (כפי שנהוג בכל החיידרים הליטאים, וחלק מהחיידרים במקהלות החסידים).

והנה **בשו"ת שבת הלוי** (חלק ג סימן קמד, חלק ח סימן רז, חלק יא סימן רכו), הורה לגבי דרך הלימוד שלומדים את החומש לפי הסדר, אם נעשה בהשגחה מעולה על ידי תלמידי חכמים הוא דרך נכון ומובחר לכל הדעות, ומעודד את החדרים שלומדים כך, אך הוא מדגיש שחלילה אין לפקפק בדרך הלימוד שהיו נהוגים עד היום ללמוד כל שבוע את פרשת השבוע, ועוד שישנם ילדים שלא מסוגלים ללמוד בצורה של איכות הלימוד החשוב הזה.

והביא דבריו את דברי **החתם סופר** (שהובא לעיל), וביאר שהכוונה היא שלא להעמיק יותר מידי בתנ"ך בתור ילדים, אבל את היסודות מה שלומדים ברוב החדרים את זה כן צריך ללמוד. עוד כתב שכל דברי החתם סופר הוא רק לגבי נ"ך, אבל לגבי חמשה חומשי תורה שיש לנו מסורות של דברי חז"ל ודאי שצריך ללמדם לתלמידים.

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים עובדים

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן הזוכה בהגרלת גיליון 394 בסך 100 שקל מזומן האברך המופלג הר"ר מאיר ספר שליט"א כולל 'זכרון מיכאל' זכרון יעקב

שאלה: מה הגדר של מצות תלמוד תורה?

מה המקור למצות תלמוד תורה? כמה חייב ללמוד?

מקורות: גמ' (נדרים דף ח. מנחות דף צט); ר"ן ורא"ש (נדרים שם); רמב"ם (הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח); שו"ע (י"ד סימן רמו סעיף א); שו"ע הגר"ז (הלכות תלמוד תורה פרק ג קונטרס אחרון); אור ישראל (אגרת כז); אור שמח (תלמוד תורה פרק א הלכה ב); בית הלוי (פרשת משפטים); קהילות יעקב (ברכות סימן טו); דברות משה (קדושין סימן מד ענף ב); דברי יהושע (מאמר ג פרק ב); ברכת שמואל (קידושין סימן כז).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחריו יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולח 4
2. בעמודות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש על ידי משה פיגו ני"ו לרפואת הרב חיים עזריה בן רבקה שליט"א בתוך שאר חולי ישראל

- א. **חיידר:** מימות יהושע בן גמלא תיקנו בלמדי תינוקות, וגם היום מקיימים מצות לימוד התורה לבנו על ידי החיידר.
- ב. **פולמוס השיטות:** שיטות חלוקות קיימות כיום במוסדות התלמודי תורה, והפולמוס תלוי בכמה נדונים, באיזה גיל להתחיל משנה וגמ', האם להקדים גמרא או לגמור תחילה תנ"ך ומשניות, האם יש ענין לגרוס בלי להבין היטב, האם ללמוד עם טעמי המקרא וניגון או ללמוד עם טייטש.
- ג. **שיטת עץ חיים:** כפי שנהגו מדורי דורות, להתחיל גמ' הכי מוקדם שאפשר בגיל 7 בערך, ולמדו תחילה את כל החומש ורק קצת נ"ך ומשניות.
- ד. **שיטת זילברמן:** כפשטות המשנה, בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא. ללמוד ולדעת את כל התנ"ך בטעמים.
- ה. **שיטת זכור:** על בסיס שיטת זילברמן בהספק מהיר יותר, לומדים ויודעים תנ"ך, ומתחילים משנה בגיל 9, וגמ' בגיל 11.
- ו. **שיטת תורת אמת:** על בסיס הג"ל ויותר דומה לחיידר רגיל. בכיתה ד' מתחילים משנה, וגמרא לומדים כרגיל.
- ז. **סדר הפרשיות:** מנהגים חלוקים, האם ללמוד חומש לפי פרשת השבוע, או לפי הספק. אין להעמיק יותר מידי בנביא, אבל צריך ללמוד את היסודות וחומש ילמודו בעיון עם פירוש רש"י.

עדכוני הלכה

מידות טובות

סיפר הג"ר רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל (גם אני אודך רשימות על בעל מעדני השלחן). כאשר הייתי ילד בחיידר נהגתי תמיד בשעת חזרת הלימוד לחזור עם ילד שלא זכה להבין כל כך את השיעור, ובזכות המאמץ ללמוד איתו ראיתי הרבה הצלחה בחיים, ותליתי שזה בזכות הלימוד המיוחד, שחיצוקתי גם את מי שלא הבין כל כך את השיעור בחיידר.

הייתי נוהג לומר לילד שאני רוצה ללמוד איתו, ואדרבה שיבוא להסביר לי, ועשיתי את עצמי כאילו לא הבנתי כראוי את הסוגיא ומחפש חברותא לליבון הענין, וכך נתתי גם הרגשה נפלאה לשני.

נושא הגיליון הבא:

'מצות תלמוד תורה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לאברך החשוב מחשובי הלומדים בישיבת מיר הג"ר יצחק אייזיק שפירא שליט"א לרגל שמחת הולדת בתו תחי' בשעטו"מ ברכתינו שירוהו ממנה ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה הוקדש על ידי גיסו שליט"א

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
ביורוי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

5047867@gmail.com לקבלת הגיליון במייל

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...